

ZAKOŃCZENIE

Prezentowane Studia KPZK PAN stanowią zbiór esejów, poświęconych dorobkowi zróżnicowanych autorów i zróżnicowanym (powiązanim ze sferą planowania przestrzennego) tematom. Autorzy poszczególnych esejów wyrażają jednak podobną, generalną ocenę: prace „klasyków” polskiej myśli urbanistycznej sprzed kilkudziesięciu lat, wciąż zachowują aktualność. Również z takiej perspektywy jeszcze bardziej klarownie prezentuje się rola Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN. Jego członkowie nie tylko bowiem reagowali na bieżące zagadnienia i wyzwania. Ich artykuły i rozdziały (opublikowane w czasopismach i monografiach KPZK PAN) zawierają refleksje ponadczasowe, cenne również z dzisiejszej perspektywy.

Przykładów jest bardzo dużo. Tadeusz Markowski analizuje dorobek Krzysztofa Herbsta, wykazując, że cechy społeczne i historyczne nadal determinują planowanie przestrzenne w Polsce. Podkreślić należy potrzebę kształtowania i ochrony interesu publicznego, w tym jego precyzowania na szczeblu lokalnego planowania przestrzennego. Zauważalnym zagrożeniem jest ponadto nadmierna szczegółowość postanowień regulacyjnych planowania, co zasadniczo nie zmieniło się od czasów publikacji Herbsta. Jednocześnie należy zdiagnozować problemy dotyczące poziomu kultury społecznej i samorządności, utrudniające rozwój partycypacji społecznej.

Andrzej Klasik odnosząc się do rozważań prof. Jerzego Kołodziejewskiego na temat planu regionalnego, proponuje ramy koncepcyjno-metodologiczne, dla generowania rozstrzygnięć strategicznych dotyczących nowych perspektyw rozwojowych regionu. Istotne wydaje się wyodrębnienie pól strategicznych regionu, rozumianych jako jego „punktów ciężkości” w ujęciu przedmiotowym i podmiotowym, a także programu strategicznego regionu. Program ten wymaga rozmieszczenia przestrzennego, z zastosowaniem form funkcjonalno-przestrzennych, które bezpośrednio powinny odnosić się do pakietów strategicznych, tworzących program strategiczny regionu. Autor jednoznacznie wskazuje, że koncepcje Jerzego Kołodziejewskiego pozwoliły na uzyskanie postępu w sferze wytyczania nowych kierunków badawczych w dziedzinie modernizacji warsztatu programowania rozwoju i projektowania przestrzennego regionu.

Do analogicznych refleksji dochodzi Iwona Sagan, analizując dorobek Bohdana Jałowickiego. Autorka odnosząc się do społecznego wymiaru planowania przestrzen-

nego, podkreśla problem dominacji sfery ekonomicznej nad przestrzenią, znajdujący odzwierciedlenie w zróżnicowanych sytuacjach (np. dotyczących rynku nieruchomości). To na tle dorobku Jałowickiego szczególnie rażąca jest ekonomiczna arogancja wobec ładu przestrzennego, czego wyrazem jest kształtowanie zasad planowania przestrzennego przez bieżące potrzeby gospodarcze. Autorka upatruje szansy na poprawę wskazanej sytuacji w elastycznym planowaniu oraz planowaniu przygotowawczym. Ważną rolę odgrywa również kwestia rozwijania partycypacji społecznej (co wiąże się z rozważaniami Tadeusza Markowskiego z rozdziału pierwszego).

Przemysław Śleszyński dokonał pogłębionej analizy sposobu ujęcia problematyki aglomeracji i obszarów metropolitalnych w dorobku zawartym w publikacjach KPZK PAN (odnosząc się do dorobku zróżnicowanych autorów, z Kazimierzem Dziewońskim na czele). Autor zaakcentował aktualność wskazanego tematu, a także bardzo częste jego podejmowanie – zarówno w Studiach KPZK PAN, jak również w Biuletynie KPZK PAN. Dorobek ten przekładał się na konkretne działania władz publicznych. Również na tym tle dostrzega się konieczność rozwoju planowania lokalnego i regionalnego (co stanowi także wyzwanie instytucjonalne).

Barbara Szulczewska odwołuje się do prac Wiesławy Różyckiej, Romana Andrzejewskiego i Stefana Kozłowskiego, dotyczących przyrodniczych podstaw planowania przestrzennego. Autorka precyzyjnie wskazała na kluczowe postulaty, które znajdują odzwierciedlenie nie tylko w aktualnej dyskusji, ale także w praktyce. W rozdziale zostały jednocześnie wyodrębnione bariery występujące we współczesnym systemie planowania przestrzennego. Szczególnie wiąże się to z propozycją Wiesławy Różyckiej dotyczącą konieczności szerokiej analizy uwarunkowań przyrodniczych przy okazji sporządzania aktów planowania przestrzennego. Bariery występują zwłaszcza w mniejszych gminach, w których pomimo realizacji formalnych obowiązków (np. dotyczących opracowań ekofizjograficznych), praktyczne efekty okazują się bardzo słabe. Interesująco przedstawiono również problemy dotyczące realizacji oceny oddziaływania na środowisko. Obrazuje to, jak ciekawe, naukowe postulaty z lat 80., spotkały się z aktualnymi, praktycznymi barierami.

Powyższe wiąże się też z jakością i sposobem stosowania instrumentów planowania przestrzennego. Kwestiom tym poświęcono dwa ostatnie rozdziały. Aleksandra Nowakowska odnosi się do dorobku Jerzego Regulskiego, podejmującego temat „skutecznego instrumentarium polityki przestrzennej” (uwzględniono również dorobek Marii Ptaszyńskiej i Ewy Kaźmierskiej). Warto podkreślić wskazany przez Autorkę problem dominacji podejść normatywnych w Polsce w planowaniu przestrzennym i konieczność doprecyzowania możliwych sposobów osiągnięcia celów planowania przestrzennego. Kolejny, niezwykle ważny problem dotyczy terytorialnego ukierunkowania polityki rozwoju. Również w tym ujęciu Autorka dochodzi do wniosku, zgodnie z którym występuje konieczność poszerzenia kierunku elastyczności w planowaniu przestrzennym. Ważna jest również konkluzja, że realizacja celów polityki przestrzennej zależy od ładu instytucjonalnego, tworzonego przez instytucje nieformalne i formalne. Tym ostatnim poświęcono ostatni rozdział monografii (autorstwa Macieja

Nowaka), dotyczący dorobku Michała Kuleszy i Waleriana Pañki. Temat dotyczył ujęcia prawnego planowania przestrzennego. Z perspektywy współczesnej dyskusji wyróżniono, jako szczególnie istotne, kwestie dostosowania celów planowania przestrzennego do wymiaru prawnego (również z perspektywy techniczno-prawnej), konieczność zachowania kompleksowości systemu planowania przestrzennego, a także doprecyzowanie roli prawa w planowaniu przestrzennym.

Podkreślenia wymaga zróżnicowanie tematyczne dorobku autorów Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN i możliwość odnoszenia go do zróżnicowanych, odmiennych obszarów tematycznych. Jednocześnie zauważalna jest nie tylko teoretyczna wartość dorobku, ale również możliwość jej zastosowania w wymiarze praktycznym. Wiąże się to zresztą z rolą i zadaniami KPZK PAN jako komitetu problemowego. Przy wskazanym zróżnicowaniu podkreślić należy fakt, że szczególną aktualność zachowują rozważania dotyczące wymiaru instytucjonalnego planowania przestrzennego. Pomimo odmiennych uwarunkowań instytucjonalnych występujących współcześnie oraz w latach 70. i 80. (z których to pochodzi zdecydowana większość powoływanych analiz), w zróżnicowanych obszarach tematycznych udało się wyodrębnić istotne refleksje i postulaty aktualne również z dzisiejszej perspektywy. Można to zresztą uznać za potwierdzenie konsekwencji i ciągłości myśli reprezentowanej przez kolejne pokolenia przedstawicieli KPZK PAN.

Monografia powinna być traktowana jako zaproszenie do dalszej pogłębionej analizy dorobku polskich „klasyków” z zakresu planowania przestrzennego. Autorzy zdiagnozowali wiele istotnych, aktualnych współcześnie sfer tematycznych. Nie wyczerpuje to jednak bogactwa spuścizny Biuletynów KPZK PAN oraz Studiów KPZK PAN. Udowodniono, że starsze ujęcie teoretyczne może i powinno być punktem odniesienia dla współczesnych dyskusji. Obejmuje to również obszary wprost niewymienione w rozdziałach. Należy wyrazić nadzieję, że zaproponowane analizy doczekają się kontynuacji w kolejnych publikacjach.